

„Луна-16-нын“ уждуушкунунун ийи чыл оюнга

Уламчыладдыг шенелде

Автоматты совет «Луна-16» болган «Луна-20» станцияларын Чеге экиелген ай хоразуу болган кылдыр хураан апарган. Айнык артем черлерине төлөкөлчү профессор Дюп Лайтхилд мылталдыр магада чыгаалаан: «Холга ай бүдүмөлү тудуксап чораша, а болгон кези ийи борбанык холга тудар аас-икеник болган-дыр мей».

Бот-бодуудан мырнанык ачы ийи деискоорден алдыган ийи «борбаны» ай бүдүмөлү, ыладалып чыгаалаарга, шийнчип болур хоразу бүдүмөлү делегейин эртеминде аажок угууш. Шуунтур чысмаалыкызы ай «хоразу» — оскө дээр ортемчейинден келген бүдүмөлдөр оң дөрт мылларды азыг харык, нарын октаргы төвүзүпү хорейлер. Ол ийи

орбаны ай бүдүмөлү — оок мырнанык ачы-ачыг делеискоорден чыгуушкуну келген ийи ийи тоотузу. Чогуу ушелек шак мыда. Даштыкы куртарды келген артемейлер — Москва-нын аалчылары — автоматтык совет «геологтарын» экиелген ай хоразууну бүдүмөлдөрүн кайтамчыгыг артемде деп үнөдөн, боттарынык шийнчип чоразуеке алган чыны турар. Дээр ортемчейлерин автоматтык чечсек-хорекселдер-биле шийнчип чоразуеке «Луна-16» чаа үнөдөн амыккан. Ол станцияны 1970 чылдын сентябрь 12-де Чегеде уждуушкуну үндүргөн.

Оок экиелген ай хоразууну шийнчип, оларын оскө-даа шенелдерин, ыладалык, луноходун чыккал чок амык-жынык, «Аполло» коробайлерин уждуушкуну тунисилде аданган барымдаалар-биле депкен көөрү ай кырынын тургузууну дугайында, чогуу тодыргайларга — бистик Черивинци чыгаар бүткөн эдерийин Айнык тургузууну дугайында билиги орачнок бурунгаарлаткан.

«Луна-16-нын» уждуушкуну кылган үнөндөн бээр ортем ийи чылдык дүргүзүндө Эбескил далайынч дөвискоорден экиелген ай хоразууну химия составын, бойдус талаам-биле оша мылларын ханы, бүтү таламды шийнчип көргөн болган. Ол ийи чыл чогуу кылдык тунисилдерлг болган. Ам Айнык ол дөвискоорден оша мылларын бидишкп хире-чегелин-биле чыгаалап болур.

ийденген болган шакталган коектептер-дир. Эртемдерини болуп турарын баураар амык, «ай далайлар», янатын-биле шаг-шааида вулкандан буагуруу үнө бүдүмөлдөр дуй дүшкөн оргулаптар бооп турар.

«Луна-20» Айнык белик далай дөвискоорден хоразуу экиелген. Оок барын хонган чери — ошу мурун болган автоматтык станциянык Айга хонган чегенден 130 километр согуу талаамыда. Ол артем ишкык кончук — арак эске-ле кылдыр салгындар. Ычачыкко Айнык хой янык байдыктын ийи совет станциянык экиелген «оочааы» депкен көргө, ичган ол аажок тодыргай илерен. Айнык дө бүдүмөлү оок далай бүдүмөлдөрдө орачнок өчүрү. Ында минерал кекестер, хой, демир, алгусказы бар. Эртемдер Айдын демир тыкылааны уауу ачкылааны деп турар. Оку чыгаалап нага чогуур. Ай демиянын агарты дарабасы соугуулачы. Шийнчип-шенелделери дарабасы мыкыг демияри бүдүрүп адырнын артынык дөргүзүп берген. Ол чүгө боттайгы шенелде. Космоска демияри мылчалдыр «кыдыры» адыры уауу чыккылаан-биле ботталдырдын болуру техникалык мажык революцияны болдуруу болгу дептир! Бүдүрүткендик кол уламышкыларынга аяк чаа текшиктиг араларын амыккан болуру көсөмүстү Чеге еүмөлөн берип турарын чыккылаан дөргүзүп чыккылаан-дыр.

Ай хоразууну шийнчип чоразуу чыккылаан турар. Чегеде болган оскө-даа ортемчейлер-ниц космогониянык, геологиянык, геохимиянык мажамчы соугуулачык, чаа-чаа барымдааларын эртемендерини ам-даа илередип тыгары чыккылаан чок.

ССР-нин тургузушкуну чыккылаан чыл оо чүгө Айнык шийнчип чоразуеке чаа-чаа баамык-биле демелдеген ийи турар эвс. Юбелей чыгы ооктарын шийнчип чоразуеке чыккылаан Маретик ишкылаан аяк боттайгы апарат апарык хондугурамын чыккылаан бооп, Венеранык чыккылаан билин адыры уламышкылаанын чыккылаан. Чеге чоразууну болган планетар араларын дөсөмүстү боюкту бүдүрткөн шийнчип чоразуу эд уре-тунисилде үлөрүнүн ботроон боок көрер.

Л. МАРКЕЛОВА. (СЭТА).

БАЗА БИР СПОРТ МАСТЕРИ

Чеккен Болат 1961 чылда Красноярсктин педагогика институтуну күш-культура факультетине өөренип кирген. Кезар үнөдөн башкалар боттарынын спортчу соугуулачыны айы-биле аныккалган оскө-даа кирген. Чеккен хостуг хуретини шийнчип алган. Секцияны хостуг хуретке ССР-нин спорт мастери, ол-ла институтун студентин Дмитрий Мендшиптин удуртуп турган. Баштайгы кичээлдерден эгелээн хуретке салымны, билик тура-сорукту Болатты тренер эскерип наан доран-на, оок спортчу белекелерине кичээлге ийи күштөлдөр берген. Дмитрий Георгиевичини амык эри хуретке өөрөдир дээр эрттерин үе-шагы халас барбан. Чеккен баштайгы үеде институтун, хоразунык бири чери дөш болган маргылааларына кирешкен, багыт эвс тунисилдерин көргүзүп эгелээн.

Хостуг хуретке чыккылаан, оон яны-бүрү чажык аргаларына, тактиказына өөрөткөн тренерин Дмитрий Георгиевичи өөрүп четтиргенин илередип чорур мей-деп, Чеккен чыгаалап турар.

Шыагыла, амык үеде РСФСР-нин адырдык тренери Д. Мендшиптин амык хой мергежик спортчуларыны белекелерине уауу тутуп кирген. Тывадык билик спорт мастери Михаил Оюн, мастерге кандидат Ооржак Чадамба болган оскө-даа бар.

Чеккен 1963 чылда шеге албаны эрттерин-биле Ыраккы Чоюн чүкө чорупкан. Аңаа барган, бодуну спортчу мергежик белекелерине хуу бур ичкөтөгүн салып, баштайгы тренерин өөрөткөн аргаларын улам сайгырадып, чааларын шийнчип алган. Шеге албаны эрттерин турган, эки спортчу дөш максат-даа турган. Хостуг хурет-биле чегелештир самбога база суудурун, аша өөренип кирешкен.

Хостуг хуретке, самбога болгулаан маргылааларга киршик, ошү орар мергежиктиг көргүсөн. Ыраккы Чоюн түтүктү шеге округундү, Хабаровск крайын, Амур областын бири чери дөш болган маргылааларга Чеккен Болат (57 кг) кам уаза чеге-ионнаан. 1966 чылда ССР-нин Чеккетиг Куптерини бири чери дөш Красноярга

«ВАСИЛИЙ ТЕРКИН» ДЕП ОПЕРЕТТАНЫ ТУРГУСКАНЫ

Хөгжүм комедиянын Омск театры «Василий Теркин» опереттанын адырларын баураар шийнчип тургузарын ботталдырарга. Москвага көргүсөн. Шийн П. Градов тургускан, музыканын композитор Анатолий Новиков чогааткан. Шийн ССР-нин тургуштугуну чыккылаан 50 чыл оюнга тураскааткан.

Режиссёр тургузукчуу РСФСР-нин уран чүүлдерин адырлык амыккачы А. И. Павлов, чурукчуу — РСФСР-нин уран чүүлдерин адырлык амыккачы А. А. Шелиовников, балетмейстер — РСФСР-нин уран чүүлдерин адырлык амыккачы В. Я. Тулунова.

ЧУРУКА: шийнчип көргүзү. М. СТРОКОВТУН фотоу. (СЭТА-нын фотохроникасы).

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

СЕНТЯБРЬ 14-ТЕ

МОСКВАДАВ

14.15 — РСФСР-нин авто-мобиль оруктары тударын болган ошү амыккачы министр А. А. Николаев телекөрүчүлөрүн айтыр-галарына харылаан тур. 14.45 — «Аполло» (Москва). 16.25 — Ошүдү телекөрүтүп. Футбол. Кубок адыкчелерини кубугу. «Спартак» (Москва) — «АДО» (Голландия). В. И. Лелюкин аттыг Топ стадиондун даямдыгы. 2-ги оюн. (Биелди-деп). 17.45 — Футбол. УЭФА-нын кубугу. «Динамо» (Тбилиси) — «Твенте» (Голландия). Тонисилде даямдыгы. 2-ги оюн. (Биелди-деп). 18.00 — «Уе». Информатиг програм-ма.

КЫЗЫЛДАВ

18.30 — Телемөдөр. 18.45 — Музыккалыг фильм. 19.30 — Телемөдөр. 19.40 — Чарла-дар, реклама. 19.45 — «Бистик аалчыларынык» — ПМА-нын журналеттери.

МОСКВАДАВ

20.00 — Дамчыдылгал програм-ма. 20.05 — «Унон чүгүтүгү тарам». 20.15 — «Туман-лык тура». Уран-чөгөн фильм. 21.35 — «Тайганык камгалалык». 22.05 — Эфирде — «Чал-лык янык». «Лубянец» студиянык көргүзүп тур-уу. 23.00 — «Уе». Информатиг програм-ма. 23.30 — «Валестар кезежи». Күрүлөтүп Топ кон-церт залында даямдыгы. (Биелди-деп). 00.15 — 01.45 — «Совет спорт» соугуну шийнчип дээр хонкейге бүгү-делег туршир. ЦСКА — «Тор-пед» (Торын). ЦСКА-нын спорт орауудун даямдыгы. 2-ги, 3-кү кезе.

КУЛЬТУРАДА БОЛУШКУННАР

УРАН-ШЕВЕР МАСТЕР

Тыва хөгжүм херекселерин кылырын талаам-биле Х. К. Кооп Барыны-Чемчиче уран-шевер кижилерин ботталдыр сайын турар. Ол май айда Байрааккынык культура кылды-биле херез чарып алган, дөрт ийи, дөрт бызаанык, дөрт чадалан, дөрт шаанын иоль анын тончууна кылып дооскан. Эш Кооп олар-нын шуптузун культура кылды-биле дужаапкан. Оон кыла-галы ол национал хөгжүм херекселерин калталгаан эки. Оларны хазер-биле чар-гыр сийбанын, таарыштыр хылдааны, оң-базын бүдүр-гү-биле бузааны корушуг. Ырларын алагалын иралаарга анын болган эткири-даа таарычылгы.

Бо хөгжүм херекселерин районда руугларын музыка, школазына ажылаар, музика хандыкчыларды бийи чаптарына анаа өөрөдир. Тыва хөгжүм херекселерин бийи чаптары, аныктар-нын өөрөдир талаам-биле Республиканын уаучу чогаалы-га бажыны программаны немей

СОНУРГАДЫБЫС

Бин-Хем районуну Культу-ра бажынык конвентиг бригадалык оюна наа Танды районуну «Революциянык чыккылаан» колхозга аалдан чоран. Ол колхозтук үшүк хуу бригадалык таравыла-рына, механизаторларын согуу программалык конвентиг көргүсөн. «Орениги Тыва» деп хойнуң ирн болган модда, украин танчылары көрүчүлөр соугураал. М. Танды район.

АРТИСТЕР ЧОРДУ

Бистик республиканык ырак-уаак булуңурадык келтирил кижилер Балганын санаторийнде каддын быккыламышан, эмнедип турар. Хөгжүм-шиг тереиндик артистери манча чораш барды. Бистик мында дыштангы, эмнедип турар кижилер хоочун болган амык артистери-нин согуу конвентиг уауу соугуураал-биле көрдүсө. Оок программалык ханы уламык шоудулар, согуу мнрар, таңчылар бар болду. Солу конвентиг көргүсөн артистерге өөрүп четтиргенин илереттинге.

Б. ХЕРТЕК, дыштангы.

Танды район.

ЧЕЧЕКТЕР ДЕЛГЕЛГЕЗИ

«Куп-аалмадык хостуг» соугуу тову — Торгалды сууга тарымал чечектер делгелге-зи болган. Ошү мында херез-женер човулган (Саргазы С. М. Ваутина) орталыктаан. Юрий Гагарин аттыг Культура бажынык уауу амыккалар-ла, бичи чаптар-даа чыгып келген. Сталдар кырында дөсөдөн оң-базын чечектер эвсчөк. Бо делгелге-зи тунисилде үндүрерде манча келген кивилерди са-нал-ошанын тускай комсомол өөрөдир көргөн. Бирги чегеи А. Шадрин, ийгиныи Г. Рас-сохина, үмкүзүл эм Лабетчен-ок алган. Бо делгелгеге эки

Олимпийчилер чанып келген

Сентябрь 12-де Шереметьево аэропорт ол баамы чектер-биле байырал шийнчип кире наастаттыган турган. Москвачылар аша олимпийчилерин уткуур дөш чыг-

Маргылда эгелээн

Тыва АССР-нин бири чери дөш футбол маргылдаам буруту хун Кызылдык «Совет Тыванын 5 чылды» стадионунда эгелээн. Ында уауу уаучу ботт командазы иренип турар: «Абест» (Ак-Дову-лак), «Спартак», «Динамо», «Луч» (үрөккө Кызыл), «Уро-жай» (Тур). Оолдарык дөрт команда болу: «Спартак», «Динамо», «Луч» (шунту Кызыл), «Урожай» (Тур).

Баштайгы хунде дини ошү чыккылаан командазы 4:1 санга, «Спартак» «Урожайны» 7:3 санга утаан.

СОНУРГАКТАРГА БУЛУН

«МАМОНТ»

Арктикадан Якутиянык на-йымчалыгына мамонт экиел-ген. Ол ондур уауу амыктын мага-боду үш метр белик. ССР-нин Эртемдер академиязын Шибир салбарындан Якутияда Геология институтун экспедицияны ошү турган. Ошү чоңо дөп черини ханынчыл Индирианык алак-кы агымында черден тып алган.

Тогуу муруну чарынын үзүлүн ол амыканын сөөгү болган иштиги талаам хевээр аркан болганы оша үнө-дир. Монге доңуу харазында ош хевээр аркан чүгө ханынчылдуу, өкпе-бары — шуптуу дөрт чүе килограм болган, ол — мыдыг уауу амы-

тан-дыр.

Ошү тыпкан чери 71-ги парадельде. Ол дээрге э-не сон-гу чүк талаам-дыр, анаа ош-он муш хай бурунгаар амык үзүлүн чаанынын ол бурун-гулары чуртуп турганнар.

Индирга тунисилде бурунгу шагдалы ол чурткачы-зынын мага-бодун доң-доңат шийнчип берген болган ошү анаа ыладалык-биле шийн-чилээр.

Д. ДУБЯНИН, (СЭТА-нын көрр.).

ШИМЗЭНИ БУДУП БОЛУР

БЕ?

Бо айтырыга Ленинград-тын чурукчулары «болур» деп

арга бир-де дугаар адынтан. Чижээлде, кылыгыны бу-дуруу ыладалык болуу жуураууду мебель эштар чекке өннерин чымчак шийнчипле-рини архитекторлар ажылап турар. Ол болза каратын көөрүн чийип, оок кичээлгеин көдүрүп турар.

В. ГАНШИН, В. ЧЕТКАРЕВ, (СЭТА-нын көрр.).

ЧАЛЫННАРДА АМЫТАННАР ЧУРУУ

Казакстанда Тянь-Шаньын Кетмень дээр дурууну халарында бижиле бижилелер амыканын бир язы тогуу амыканын болуу турар. Ал-ма-Атанын эртемендери хал-ларда чуралан яны-бүр амы-танарын барык ийи муш хире чуруктары шийнчип, олар дөрге арте-бүрүе ша-

дан-на кылгалап турар чүүл-дер болур. Млангыя те-чү-манын, тайга дырбакчылары-нын, сымнарын, ийи мөгү-ниг черлик төселерин база хелескелерин болган чыла-нарнык чуруктары оша хой тыкылгалаан.

ЧУРУУ

Бурунгу шагнык сийлбир-лекчелери халларда ол сий-бирлешкенин кылдырыгы ийи муш хире чыккылаан кар-гаан-дыр деп, шийнчип чоразуу санап турар. Анаа э-не ба-жында арте шагнык конкун чоңу ажылаан турган.

Кетменин ол чурумдары чүгө назыны уауу болуу ту-рар-биле эвс, хары казак-тарын бурунгуларын кыл-дык чечестер-биле анып чо-раанын көргүзүп турары-биле база эртемендерге солун бо-луу турар.

В. ГАНЖА, (СЭТА-нын көрр.).

ЧАРЛАЛ

Тыванык «Советснэб» рес-публика каттыжышыкны бүгү скалдарын 1972 чыл-дын октябры 1-ден 20-ге че-дир санаашкы хаарын дин-дым туу.

Тыванык «Советснэб» рес-публика каттыжышыкына контрол-фармацевтиге ажы-ладар мал өмчүлү болган ГАЗ-53 машинага ажылаар тол-каны чалап турар.

ТЫВАНЫК «СОВЕТСНАБ» РЕСПУБЛИКА КАТТЫЖЫШКЫНЫ.